

Marek Jakoubek: *Vojvodovo – Kus česko-bulharské historie. Tentokrát převážně očima jeho obyvatel.*

Centrum pro studium
demokracie a kultury (CDK),
Brno 2011, 284 s.

Marek Jakoubek je sociální antropolog, který dlouhodobě působí na Západočeské univerzitě. Čtenáři znají dosud především jeho práce z prostředí sociálně vyloučených „cigánských“ lokalit. Tato část jeho díla je věhlasná pro svůj kontroverzní a polemický ráz. Druhá část Jakoubkovy tvorby, která se zaměřuje na česky mluvící populace v Bulharsku v první polovině 20. století, je již o poznání přístupnější běžnému čtenáři. Kniha *Vojvodovo: kus česko-bulharské historie* je tak zajímavá nejen pro veřejnost odbornou, ale i laickou. Již první strany prozrazují, že si klade za cíl především potěšit a poděkovat samotným informátorům, s nimiž autor po celé roky spolupracoval (s. 12). Celé dílo tím dostává osobní rozměr, který by měl formovat každý intenzivní a dlouhodobý terénní výzkum.

Na téma Vojvodovo – česká ves v Bulharsku bylo v posledních letech napsáno hned několik monografií. Za první dílo nastavující současný diskurs o Vojvodovu bychom mohli považovat do češtiny přeloženou a komentovanou kroniku Vojvodova z pera někdejšího vojvodovského starosty Neco Petkova Necova (M. Jakoubek – Z. R. Nešpor – T. Hirt, eds.: *Neco Petkov Necov: Dějiny Vojvodova, vesnice Čechů a Slováků v Bulharsku*. Občanské sdružení Vojvodovo, Plzeň 2006). Důsledný čtenář se mohl seznámit ještě se staršími pracemi z české produkce, které se zaměřovaly na

problematiku „krajanů v zahraničí“. V práci Marka Jakoubka se výrazně odrazil vliv bulharského etnologa Vladimira Penčeva, který sám prováděl v osmdesátých letech výzkum ve Vojvodovu a Jakoubka k danému tématu vlastně navedl. Všechny doposud zmíněné studie mají jedno společné, Vojvodovo v nich je předmětem zájmu – objektem pozorování, ať už etnologa, nebo kronikáře, a tato díla tedy mají jeden zásadní nedostatek, pojednávají „o Vojvodovčanech bez Vojvodovčanů“ (s. 9). Poslední Jakoubkova práce se proto snaží Vojvodovo ukázat z úhlu doposud opomíjeného, tedy z úhlu pohledu jeho samotných obyvatel. Tato studie tedy v rámci série „vojvodovských monografií“ bezesbytku následuje reflexivní obrat v antropologii, který antropologům velí dát hlas svým informátorům. Namísto obvyklého převyprávění a interpretování zaznamenaných dat Jakoubek nechává promlouvat samotné aktéry.

Vzhledem k tomu, že „česká vesnice Vojvodovo“ je fenoménem, který existoval mezi lety 1900 a 1950, jedná se v tomto případě o rekonstrukci něčeho již neexistujícího. Pro tento účel používá Jakoubek soukromé záznamy svých informátorů, pamětní knihy, které byly věnovány nejčastěji potomkům jejich autorů – bývalých Vojvodovčanů. Tyto egodokumenty mají bohatý informační potenciál. Autor každý z nich uvádí vlastním komentářem. Upozorní tak čtenáře na důležité pasáže v textu a vysvětlí problematická místa závislá na znalosti lokálních reálií. I na takto malém prostoru, neboť hlavní prostor v této publikaci má patřit a patří „Vojvodovčanům“, se autorovi daří prezentovaný materiál adekvátně analyzovat a interpretovat.

První text (s. 23-33) je napsán klíčovou informátorkou Barborou Čížkovou.

Tento text „vykresluje obraz (a to obraz velice komplexní a kompaktní) Vojvodova v jeho nejlepších dnech, v celé jeho slávě ... tak, jak si jej (ex)Vojvodovčané pamatují, resp. jak si jej chtějí pamatovat“ (s. 17). Velkou část textu zabírá popis vojvodovské svatby, čímž se formálně blíží textům mnohých profesionálních etnografů, v jejichž díle vždy byla svatbě v krajanských komunitách věnována zvýšená pozornost. Toto upřednostňování svatebního rituálu však není charakteristickým rysem jen výzkumů krajanských populací. Se stejnou tendencí se setkáváme v celé bulharské etnografii jako takové. Text Barbory Čížkové čtenáři ale nabízí kromě popisu svatby i vzhled do struktury vojvodovského obydlí, do základních charakteristik vojvodovské stravy (za pozornost určitě stojí pasáž o zabijačkách – s. 25), výčet a způsob pěstování plodin ve Vojvodovu, popis obřadnosti. Jako červená nit se celým textem vinou výroky vykreslující jejich hodnotový systém („Bohu díky, ač tak mladí, přec vytrvali v manželství, nerozdělili se“ – s. 30).

Téměř všechny texty vypovídají o religiozitě Vojvodovčanů. Výrazný přínos v tomto ohledu představují texty Amálie Hrůzové (s. 46-55), Ester Karbulové (s. 63-69) a zvláště Aloise Filipa (s. 147-152). Amálie Hrůzová zmiňuje rozdílná působení jednotlivých kněží ve Vojvodovu. Z aktréské roviny tak lze nahlédnout motivace a průběh štěpení v rámci vojvodovské evangelické obce. Text Aloise Filipa již ve svém názvu „Svědectví, jak jsem se stal křesťanem – dítětem Božím“ nese informaci, že jeho hlavním námětem bude příběh o osobním obrácení na víru a vyznání víry (srov. M. Pavlásek: „Hledání vojvodovské Pravdy ve světle probuzeneckých hnutí.“ *Lidé města* 13, 2011, 1: 27-49).

Další skupina textů vypovídá o raných

dějinách Vojvodovčanů, tedy o období příchodu na Vojvodovo nebo o období ještě před založením Vojvodova. V pořadí druhý text Amálie Hrůzové je jedinečný tím, že zachycuje odchod z Banátu a krátký pobyt v lokalitě Sesek (s. 46-55). Jakoubek v úvodu textu vysvětluje vývoj hypotéz o motivacích přesunu ze Svaté Heleny do Bulharska. Zjednodušeně řečeno, důvody k odchodu jsou dle jednotlivých autorů buď sociálně-ekonomické, nebo náboženské. Odkaz Amálie Hrůzové je v tomto případě jedinou přímou výpovědí na toto téma a dokládá hypotézu o náboženských motivacích odchodu. V pořadí šestý text Bedřicha Dobiáše také popisuje příchod do Vojvodova, ten však na rozdíl od Amálie Hrůzové přišel do Vojvodova jako dítě, a to čtyři roky po jeho založení (s. 121-123). Protože pan Dobiáš pocházel z chudších poměrů, strávil patnáct let svého života námezdní prací na statku nedaleko Orjachova. Tento způsob obživy vojvodovských obyvatel také nebyl doposud podrobně popsán, text Bedřicha Dobiáše i text Aloise Filipa (s. 136-147) tedy oprávněně čtenáři ukazují, že ne všichni obyvatelé Vojvodova byli sedláci a ne všichni disponovali půdou a nemovitostmi.

Další část knihy tvoří texty typu „Vojvodovo očima různých kategorií jeho obyvatel“. V pořadí třetí text Ester Karbulové přináší podrobný pohled především na období reemigrace na jižní Moravu (s. 57-69). Vzhledem k tomu, že paní Karbulová v tu dobu měla třítýdenní dcerku, máme před sebou vyprávění o týdnech dlouhé cestě vlakem a následných peripetiích pohledem matky pečující o novorozeně. Další, neméně zajímavý je pohled na Vojvodovo dětskýma očima Petra Klepáčka (s. 155-216). Petr Klepáček ovšem napsal ucelené autobiografické vyprávění, které nelze zjednodušit

jen jako vzpomínky na dětství. Věnuje se podrobně také reemigraci a zmiňuje doposud zcela opomíjenou kategorii vojvodovských obyvatel – ruské emigranty, tzv. wrangelisty. Podobně dětskýma očima je vykresleno Vojvodovo také ve čtvrtém textu od Kateřiny Králikové, text je navíc ještě strukturován podle ročních období a tím pohled na místní život dostává další rozměr (s. 81-94). Jedinečný je tento text také v tom, že vypovídá o konfesionální skupině nazareňů, k nimž patřili rodiče Kateřiny Králikové. Další obraz Vojvodova nabízí text Márie Strýčkové a Andreje Strýčka, a to pohledem vojvodovských Slováků (s. 108-115).

Již jsme zmínili téma reemigrace v případě textu paní Ester Karbulové (s. 57-69) a Petra Klepáčka (s. 155-216), další výrazný pramen k tomuto tématu představuje text Aloise Filipa (s. 136-147). Reemigrace pro Vojvodovčany znamenala nejen změnu prostředí, ale především ekonomický propad, neboť veškeré úspory a finance za odkup polností a majetku byly v ČSR převedeny na tzv. vázané vklady, které jejich majitelům znemožňovaly s vlastními financemi volně disponovat. Další, respektive definitivní ekonomickou ránu znamenala měnová reforma roku 1953. Kromě vyprávění o reemigraci je text pana Filipa zaměřen na starší období, kdy sloužil jako pomocník ve mlýně a v lékárně, a na období vojenské služby.

Na samý závěr zařadil autor memoárový text Tomše Hrůzy, který na rozdíl od textů předchozích, které byly psány až po reemigraci, vznikl ještě ve Vojvodovu (s. 229-251). Text začíná chronologickými zápisy „drahoty“, tedy přehledy cen v daném roce. Hrůza evidoval podrobné seznamy základních surovin spolu s aktuálními cenami od roku 1929 do roku 1944. Další část Hrůzova textu tvoří kratší komentáře k aktuálním

událostem ve Vojvodovu, zejména v kontextu jeho vlastní rodiny. Vzhledem k tomu, že sám autor – Tomeš Hrůza již není mezi živými, rozhodl se Jakoubek pro doslovný přepis, takže text by mohl v budoucnu posloužit jako předmět lingvistické analýzy. Ostatní texty doposud žijících autorů Jakoubek na základě přání svých informátorů upravoval směrem k normě spisovné češtiny.

Ačkoli edice podobného typu se na českých knižních pultech čas od času objevují (např. J. Lawitschka: *Liúpo naše selo. Paměti jihomoravského Chorvata*. Aequitas, Praha 2005), postrádají obvykle jednu zásadní kvalitu předkládané Jakoubkovy publikace – a to důsledné vysvětlující komentáře vycházející z desetileté terénní práce. Teprve komentáře totiž čtenáři umožní text pochopit v širším kontextu. Nevýhodou Jakoubkovy práce ovšem je, že ač se snažil v sebraných textech identifikovat a nabídnout čtenáři obecná antropologická témata, stále je jeho kniha určena relativně omezené cílové skupině čtenářů.

Gabriela Fatková

Lenka J. Budilová:
Dědická praxe, sňatkové strategie a pojmenovávání u bulharských Čechů v letech 1900–1950. Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), Brno 2011, 268 s.

Etnologická řada nakladatelství CDK byla v minulém roce rozšířena o další publikaci vztahující se k tématu bulharských Čechů. Tentokrát jde o sólovou monografii Lenky J. Budilové, která se dlouhodobě zabývá zejména oblastí příbuzenství u bulharských